

Narodil se jako Jan Klecanda 22. prosince 1883 v Teplicích, kde byl jeho stejnojmenný otec řídícím učitelem české matiční školy. Matka Matylda, rozená Mašková, byla též učitelka a pocházela z rodiny Jana Ladislava Maška, který byl autorem významných pedagogických spisů. Oba rodiče byli zapálení vlastenci a v pohraničí bojovali ve jménu české menšiny. Roku 1887 se rodina odstěhovala do Prahy, kde se otec věnoval psaní knih a založil časopis Vyšehrad s přílohou Svatvečer.

Jan byl nejstarší z dětí, měl dva bratry, Vladimíra a Jiřího, a sestru Marii. Vladimír vystudoval historii a stal se profesorem pomocných věd historických na Univerzitě Komenského v Bratislavě a zemským vicearchivářem. Během druhé světové války se zapojil do odboje, poté byl členem londýnské exilové vlády. Bratr Jiří také studoval historii a později v Petrohradu byzantologii. Pracoval v Zemském archivu a byl pomocníkem v petrohradské Císařské akademii nauk. Za první světové války zanechal vědecké činnosti a věnoval se boji za svobodu. Pracoval jako tajemník T. G. Masaryka. Zemřel mladý v sibiřském Omsku.

Jan Havlasa vystudoval roku 1902 reálné gymnázium v Žitné ulici, mezi kvartou a kvintou ještě navštěvoval obchodní akademii. Ve studiu pokračoval na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, kde absolvoval roku 1906.

Již během studií začal publikovat, nejprve od roku 1899 časopisecky pod pseudonymy Dubovský, Zachar nebo Fiala, později jako Jan Havlasa, aby se odlišil od jména svého otce, též spisovatele.

Jeho velkou vášní bylo cestování, kterému propadl už za studentských let. Zejména opakované cesty po Čechách, Moravě i Slovensku a později i do dalších zemí mu byly velkou inspirací pro jeho díla beletristická i cestopisná.

Po maturitě se vydal do Itálie. Zaujala ho nejen cesta přes Alpy, ale hlavně velké kulturní bohatství, které zde vnímal na každém kroku. Své zkušenosti shrnul s odstupem v knihách *Případy skoro neobyčejné* (1904), *Ale sny umírají* (1906), *Jižní perspektivy: Italské zápisky* (1918) a *Italské novelety* (1912).

V letech 1901–1902 vydal první povídkové knihy *Horské stíny*, *Tatranské povídky* a *Mezi životem a smrtí*, inspirované výletem na Valašsko a Slovensko.

S cestou na Slovensko roku 1903 se pojí velmi významná příhoda, která ho mohla stát život. Při pobytu na Kriváni se chytil do pastí na medvědy, ze které se mu po devatenácti hodinách podařilo dostat. Po odpočinku v chatě se sám vydal hledat pomoc, které se mu dostalo na poslední chvíli. Příběh popisuje povídka *Devatenáct a půl*. Další náměty z této cesty vyšly v knize *Pod skalnatými štíty* (1904) a *Povídky z Tater* (1905).

Tou dobou už byl Havlasa na cestě za oceán, kam odjel jako reportér *Národních listů* na světovou výstavu do Saint Louis v Missouri. Po výstavě cestoval po dalších státech USA, velmi horlivě se účastnil života místních krajanů a pomáhal šířit informace o českém národu, který si zaslouží být svobodný. Psal reportáže do českého i amerického tisku, které doplňoval svými fotografiemi. Postřehy soustředil v titulu *V kraji věčného jara* z roku 1909.

Mezi krajany poznal také svou budoucí ženu Elsie Heřmanovou, která byla vnučkou Jana Heřmana, přítele Karla Havlíčka Borovského. Sdílela Havlasovu oblibu v cestování i dobrodružství, a tak se s ním po svatbě 3. března 1910 v červnu vydala na půlroční cestu po tichomořských ostrovech. Na Tahiti potkali M. R. Štefánika, který zde spoluzakládal observatoř pro zkoumání Halleyovy komety a uvedl je do místní společnosti. Krásy exotické přírody i soužití s domorodci na manžele velmi zapůsobilo. Své reminiscence na tento pobyt shrnul Havlasa v knihách *Šílené lásky* (1917), *Píseň korálových útesů* (1922) *Dech trópů* (1925) a *Kouzlo laguny* (1928).

Roku 1912 se stal Havlasa občanem USA a vzápětí s ženou odcestoval do Japonska. Nejvíce pobývali v Jokohamě, odkud podnikali výlety po celé zemi. Byli okouzleni bohatou a exotickou flórou, kterou oba milovali. Procházeli se po horách a málo obydlených místech, nacházeli památky a chrámy, o nichž se nezmiňovaly ani průvodce. Havlasa si vše poznamenával, aby to mohl později rozpracovat do svých knih. I přes své nadšení tu stejně jako jinde na světě dokázal rychle rozpoznat společenské i jiné problémy, jimiž země trpěla, např. všudypřítomný zápach či nepředstavitelná bída většiny Japonců.

Po roce se přes další asijské státy – Čínu, Hongkong, Singapur, Malajsii, Indii a Cejlon – vrátili do Evropy. Dojmy z Japonska dodatečně sepsal v knihách *Japonským vnitrozemím* (1924) a *Cesta bohů* (1926).

V říjnu 1913 se po devíti letech vrátil do Prahy, kam se velmi těšil. V klidu domova se ponořil do spisovatelské práce a zároveň nachystal cyklus přednášek o zážitcích z cest, s nimiž putoval po celé zemi. Pomohlo mu to oprášit český jazyk, protože mluvil šesti jazyky, ale v češtině byl po letech v cizině méně zdatný.

Vypuknutí války manžele nedobrovolně uvěznilo v Čechách. Kromě Prahy pobývali na letním bytě ve Světlé nad Sázavou, kde Jan pracoval na knize *Světla dalekých přístavů* (1915). V ní najdeme i jeho stesky nad nemožností cestovat.

Roku 1914 napsal spis *Vztah osadní politiky k světové válce*, který byl lehce satirický, k tomu velmi vlastenecky laděný, a tak jej rakouská cenzura konfiskovala a Havlasa se ocitl před soudem. Proces se vlekl až do roku 1916, kdy byl odsouzen za velezradu k roku těžkého žaláře.

Po návratu z vězení se opět plně zapojil do snah o osvobození Čech z rakouského císařství a vznik samostatného státu. Po založení republiky se přihlásil do diplomatických služeb, v nichž patřil mezi odborníky na koloniální problematiku. O tématu pojednává text *České kolonie zámořské* (1919). Zkušenosti zúročil také jako člen československé delegace na mírové konferenci v Paříži v témže roce.

Roku 1920 byl jmenován prvním československým velvyslancem v Brazílii. Rezidence Havlasových, která se nacházela v diplomatické čtvrti Rio de Janeiro, se stala kulturním centrem. Svou velmi družnou, vstřícnou povahou a duchaplností si Havlasovi rychle získávali přátele a známé, mezi nimiž šířili obraz mladé Československé republiky. Havlasa byl dalším diplomatům dáván za příklad dobré praxe soužití s domorodým obyvatelstvem i s ostatními kolegy. Cestování po celé zemi, které jim úřad umožňoval, si manželé velmi užívali. Zejména během cest do hor zažili nejedno dobrodružství. Kvůli rozporu s bývalým zaměstnancem byl odvolán do Prahy, ale brazilský ministr volal po jeho návratu. Během svého působení v Brazílii si získal vážnost i mnohá ocenění, např. byl jmenován členem Brazilské akademie věd i Národního muzea. Roku 1924 se vrátil do vlasti, aby dokončil doktorát z přírodních věd na Karlově univerzitě. To se mu povedlo roku 1926 s prací *Vliv zeměpisných činitelů na vývoj brazilského národa*. První z knih odkazující se na pobyt v Brazílii s názvem *V brazilských horách* (1925) shrnula velmi výstižně společenské, politické i přírodní podmínky této země.

Roku 1929 byl jmenován členem Opiové komise Společnosti národů, která v jihovýchodní Asii kontrolovala dodržování pravidel a smluv obchodu a užívání opia. Byla to jediná cesta, kam nemohl vzít svou ženu. Ta mezitím zařizovala jejich přestěhování do Paříže, kde se usadili roku 1930. Havlasa zde získal prostor a čas pro svou literární činnost. Jeho knihy, mistrně přeskakující z žánru cestopisu k povídkám i románovému zpracování a neotřele popisující navštívená místa, lidi i situace, byly velmi žádané. Ústřední nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého vydalo v letech 1918–1935 sebrané spisy Jana Havlasy ve 30 svazcích, které vyšly nejen v češtině, ale také v angličtině, němčině, chorvatštině, portugalštině a španělštině. Během sedmiletého pobytu v Paříži vytvořil tento sběratel příběhů několik knih odrážejících jeho dřívější pobyty, např. *Japonské jaro* (1932), *Země pagod* (1932), *Milující nenávist* (1931), *Třináctý tygr* (1932), *Lod' zamilovaných* (1935), *Ticho mezi hvězdami* (1937) a další.

Zvlátní místo měly v jeho díle tzv. japonerie, v nichž je děj situován do japonského prostředí a autor evokuje orientální víru v nadpřirozeno, jako např. v knihách *Bloudění duší* (1931), *Roztříštěná duha* (1932), *Přízraky a zázraky* (1934) a *Schody do podvědomí* (1938).

V letech 1937–1939 s manželkou žili v Monaku, kde obdivovali krásu hor a moře, o nichž Havlasa psal do časopisů. Velké plány na cestování po okolních zemích však zhatila proměňující se politická situace. Po okupaci Československa a započnutí války v Evropě se manželé dohodli, že se odstěhují do Los Angeles. Zde Havlasa aktivně vystupoval za znovuoobnovení Československa a z jeho tehdejších článků bylo cítit, jak špatně snáší zradu dříve spřátelených zemí.

V letech 1943–1947 opět působil v diplomacii, tentokrát jako vyslanec v Chile. I zde se družní manželé těšili velké oblibě a mj. se přátelili s chilským básníkem Pablem Nerudou. Jejich dům se stal znovu centrem společenského dění. Havlasa ve spojení s českou komunitou přinášel do místního tisku zprávy z okupovaného území, upozorňoval na složitou situaci ve své domovině a pořádal charitativní sbírky pro Československý červený kříž. Na konci roku 1945 přišla výzva k jeho návratu do Prahy, ale

chilská vláda to odmítla a požádala o revizi rozhodnutí, které bylo další den zrušeno. Přes své velmi úspěšné působení, s nímž byl spokojený chilský lid i vláda, byl po roce odvolán definitivně. Konalo se mnoho rozlučkových večírků, koncertů a dalších akcí, po nichž v červnu 1947 odjel. S sebou si kromě mnoha artefaktů odvezl také sepsané dojmy o místní přírodě, obyvatelích a mnoha zvláštностech této země, které by vydaly na několik knih. Výbor z těchto textů vyšel v Praze pod názvem *Zády ke zdi* (1947). Poslední knihou vydanou za jeho života byl dobrodružný román *Terasa u nebe* (1949).

Pro další pobyt si manželé opět zvolili Los Angeles. Havlasa se stáhl do ústraní a odpočíval, věnoval se podnikání výletů, pěstování orchidejí a psaní. Americkým úřadům se ale nelíbila jeho minulost spojená s ruskou a chilskou komunistickou stranou, a tak usilovaly o jeho vyhoštění. Havlasa se s verdiktem nechtěl smířit a opakovaně se odvolával. Situaci vyřešila až nemoc jeho ženy, která trpěla cukrovkou a byla jí amputována noha. V zájmu péče o manželku bylo definitivně rozhodnuto o jeho setrvání v USA. Roku 1957 Elsie zemřela a Havlasu to velmi zdrtilo. Přestal skoro vycházet z domu a žil takřka zapomenut. V červenci 1964 jej postihl infarkt. Po krátké hospitalizaci byl propuštěn do domácího ošetřování. Jeho zdravotní stav se ale velmi rychle zhoršoval a druhému infarktu, který přišel 13. srpna, už podlehl. Je pohřben na Hollywood Memorial Cemetery.

Jeho vlastenecké srdce se projevilo i při vypořádání věcí posledních, protože celou svou pozůstalost věnoval Sokolu v Los Angeles. Jejím zpracování byl pověřen hudebník Eduard Ingriš, po jehož úmrtí v roce 2001 byla zásluhou jeho manželky Niny pozůstalost přestěhována do Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Havlasova posedlost psaním byla skutečně obrovská, protože v nevydaných strojopisech najdeme ještě šestnáct knih, včetně jeho nedokončených memoárů čítajících 1350 stran formátu A4.

Havlasa byl ve své době, kdy cestování po světě nebylo tak běžné, vysoce ceněn nejen jako spisovatel, ale též jako zdatný fotograf, který autenticky zachycoval život a přírodu v zemích, jimiž putoval. Zejména některá jeho cestopisná díla jsou těmito fotografiemi doplněna a byla doporučována i jako studijní materiál. V neposlední řadě byl uznávaným přírodovědcem, který se velmi zajímal o faunu a především flóru. Jeho díla jsou protkána dlouhými popisy přírody. Nadto také budoval sbírku rostlin, která ho na cestách provázela. Pokud získal vzácnější exemplář, zasílal jej pro Botanickou zahradu v Praze. Největší přínos jeho díla spočívá v tom, že seznámil širokou veřejnost s krajinami, místy, lidmi a kulturami, které by jinak nikdy nepoznala.

(Zpracovala: Hanka Lukešová)

Použitá literatura:

BARTEČEK, Ivo. Pozůstalost Jana Havlasy (1883–1964) v Literárním archivu Památníku národního písemnictví ve Starých Hradech. In: *Acta musealia: Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně: články a studie, musealia, personalia*. 2002, 2(1), 39–56. ISSN 0862-8548.

Diplomat spisovatelem. In: RECHCÍGL, Miloslav. *Češi se ve světě neztratí, natož v Americe: medailonky ze života českých vystěhovalců*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020, s. 225–227. ISBN 978-80-244-5720-8

Havlasa Jan 22.12.1883–13.8.1964. In: *Biografický slovník* [online]. ©2022 [cit. 2. 4. 2023]. Dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/HAVLASA_Jan_22.12.1883-13.8.1964

JIRKAL, Martin. *Japonsko v díle Jana Havlasy*. Praha, 2016. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Václav Vaněk. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/73495>

KRATOCHVILOVÁ, Lucie. *Jan Havlasa, jeho život a vztah k Brazílii*. Praha, 2012. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Simona Binková. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/39963>

MARTÍNEK, Jiří a Miloslav MARTÍNEK. *Kdo byl kdo: naši cestovatelé a geografové*. Praha: Libri, 1998, s. 184–187. ISBN 80-85983-50-8.

NEKOLA, Martin. Zapomenutý světoběžník. *100+1*. 2012, 49(2), 28–29. ISSN 0322-9629.

PEŠEK, Pavel. Cestovatel Jan Havlasa (1883–1964). In: *Světelsko: vlastivědný sborník*. 2007, s. 244–252. ISBN 978-80-254-3875-6.

Personální bibliografie:

https://www.svku.cz/wp-content/uploads/2023/06/Havlasa_bibl.pdf